

TEMA ARBETARLITTERATUR

– lärarhandledning till

- *Raskens efterlevenska* av Vilhelm Moberg
- *Den nya skolan* av Ivar Lo-Johansson
- *Avlägset mål* av Per Anders Fogelström
- *Historia* av Sonja Åkesson

Tema Arbetslitteratur utgår från fyra svenska noveller som tar sitt avstamp i arbetslitteraturen. Med dessa texter får dina elever insyn i ett stycke svensk historia, skildrad av några av våra största författare. Tillsammans med novellerna ger lärarhandledningen och elevmaterialet er möjlighet att djupdyka i genren.

Förslag till planering för området:

Vi har skapat en lektionsplanering som utgår från de fyra novellerna. Dela in eleverna i läsgrupper om 4–5 personer i varje grupp. Varje läsgrupp läser sedan varsin titel. Detta arbete tar cirka 4 lektioner enligt vår planering. Vissa grupper kommer att hinna läsa flera titlar, men se gärna till att alla grupper hinner läsa minst två olika noveller från temat

för att kunna jämföra och dra paralleller. Beroende på hur mycket tid ni har kan du låta alla elevgrupper byta noveller med varandra för att de ska bredda sin läsupplevelse. Om ni inte har mer tid avsatt kan du låta grupperna blandas så att de olika texterna representeras i varje grupp. Sedan får eleverna berätta om sin text för varandra och diskutera vilka likheter och skillnader som finns mellan de olika texterna.

Tillval:

Har du snabba läsare i din grupp kan du med fördel låta dem läsa till exempel Susanna Alakoskis novell *Omsorgen* för att sedan jämföra texterna och dra eventuella paralleller mellan dem och se historiska skillnader och likheter i novellerna.

LEKTION 1

- Presentera genren i helklass och arbeta med inledning och förförståelse för temat.
- Dela in eleverna i läsgrupper, 4–5 personer i varje grupp. Gå igenom ramar och förhållningssätt kring diskussion och högläsning.
- Låt grupperna diskutera punkterna under ”grupp-diskussion”, knyt ihop temat och sammanfatta i helklass. Berätta att de nästa lektion kommer att få läsa noveller av arbetarförfattare.

LEKTION 2:

- Dela ut en titel till varje grupp.
- Grupperna arbetar med ”förförståelse” inför läsningen.
- Grupperna läser novellen högt.
- Om ni har tid – låt grupperna formulera tankar kring texten (se elevarbetsblad).

LEKTION 3:

- Eleverna genomför uppgifterna på elevarbetsbladen. Diskussion och reflektion sker i läsgrupperna.
- Du avgör i vilka konstellationer som skrivuppgiften och ”bortom texten” ska genomföras; lämpligen enskilt eller i par.

LEKTION 4:

- Slutför uppgifter och starta läsning av nästa novell, och följ sedan planeringen ännu en gång.

INLEDNING OCH FÖRFÖRSTÅELSE FÖR TEMAT

HELKLASS

Diskutera följande begrepp:

- *Arbetarförfattare:* Tidigare menade man oftast författare med arbetarbakgrund som debuterade på 1920- och 1930-talet. Idag ingår även moderna författare som skildrar sitt liv i arbetarmiljö.
- *Autodidakt:* Sjävlärd. Ofta hade arbetarförfattarna endast sexårig folkskola som utbildning. Moa Martinsson och Vilhelm Moberg är två av de mest kända autodidakta arbetarförfattarna.
- *Statare:* Jordbruksarbetare som arbetade för bostad och mat istället för pengar. Dagarna var långa, och ledighet fanns knappast. Livet var hårt för en statarfamilj. Efter som statarna inte fick lön i pengar så blev det svårt för dem att förändra sitt liv till det bättre.

I arbetarlitteraturen finns en hel del skrivet om statare. De främsta skildrarna av statarlivet är Ivar Lo-Johansson, Moa Martinsson och Jan Fridegård. Novellen *Den nya skolan* handlar om statarpojken Holger som får prova en ny roll.

Att diskutera:

Ta upp några förhållningsregler om hur man diskuterar – att vänta på sin tur, att bygga vidare på andras tankar samt att hålla sig till ämnet. För att hjälpa eleverna att spinna vidare och möjliggöra en djupare diskussion kan du ge grupperna ”börjor” som de kan använda för att dels kunna fortsätta på någon annans tråd, men också för att få skjuts i sina egna tankar:

Börjor:

- Skulle det inte kunna vara så att ...
- Men om en tänker från ett annat perspektiv så
- Jag tror kanske att ...
- Vad hade hänt om ...

Att läsa högt:

Inför högläsningen är det bra om ni gemensamt går igenom hur man läser högt; pauser, andning, tonläge etc. Poängtera att alla läser olika. Det är viktigt att alla följer med i sin egen bok och visar respekt för den som läser. Kanske finns det någon som absolut vill undvika att läsa högt. Lyft detta på ett smidigt sätt och placera personen i en lämplig grupp – tänk på detta redan när du planerar läsgrupperna.

GRUPPDISKUSSION

Dela in eleverna i grupper om fyra och låt dem mer ingående diskutera både tema och centrala begrepp, samt vad genren arbetarlitteratur står för. Ta hjälp av nedanstående punkter, som också finns på elevarbetsbladet:

- *Tema:* Att känna sig underdånig, att inte ha någon möjlighet till att påverka sitt eget liv och det som hör till. Att känna sig kuivad och mindre värd men samtidigt finna sig i situationen och stanna kvar. Att inom räckhåll ha möjligheten att ändra sitt liv. Att stå i valet mellan att förbli den man alltid varit och att ta klivet och bli något annat, något eftersträvänsvärt.
- *Centrala begrepp att diskutera runt:* Självkänsla, självständighet, möjligheter, livsval, mindervärdeskomplex, statare, autodidakt.
- *Vad är Arbetarlitteratur:* Vilka typiska drag av genren finns i novellen du har läst? Vad har texterna gemensamt? Finns det arbetarlitteratur skriven idag? Exempel? Hur skulle arbetarlitteratur av idag se ut?

Låt varje grupp skriva ner några meningar om varje punkt.

SAMMANFATTNING I HELKLASS

Knyt ihop diskussionen gemensamt och låt varje grupp komma till tals, innan ni sätter igång och läser novellerna gruppvis.